

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ

ԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԵՑ

Դ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 8.

1846

ԱՊՐԻԼԻ 15.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սոսան և Կրեմ-Քեան Վախճանն ու օգոստոսները :

ԱՆՉԵԱԼ զՍտուած, ճանչնալ ինքզինքը, ճանչնալ իրեն նման մարդիկը. դարձեալ, ճանչնալ իր պարտքը առ Ստուած, առ ինքն, և առ մարդիկ, այսինքն ճանչնալ բնական օրինաց աս սկիզբը՝ թէ՛ “ () որ ինչ կամիս թէ արասցեն քեզ մարդիկ, և դու արա նոցա նոյնպէս ”. ասոնք են բովանդակութիւն կրթութեան և ուսումնականութեան. և ամէն տեսակ պակսութիւն որ մարդիկ կը գործեն՝ ասոնց դէմ է : Իայց ասոնք ինչպէս որ պէտք է ամէն պարագաներով սորվելու համար՝ շատ աշխատանք պէտք է, շատ ժամանակ և աղէկ ալ սորվեցընող : Սակայն ամէն բանէն առաջ հարկաւոր է մարդուս ճանչնալ թէ ինչ աստիճանի է իր տգիտութիւնը, որպէս զի սկսի աւելի մեծ ջանքով սորվելու հետ ըլլալ : Հիմա թէ որ մենք մէյմը դարձընենք աչուրնիս մեր ազգին վրայ, մեր վրայ, և թէ որ քննենք մեր գործքերը, կը տեսնենք

որ անանկ մեծ տգիտութեան մը մէջ ենք, և հեռու կրթութեան և ուսման սկզբունքներէն, որ ընդհանրապէս խօսելով՝ դեռ չենք ալ գիտեր թէ արդեօք անանկ բան կայ, ատանկ բան մեզի հարկաւոր է թէ չէ : Եւ խօսքերս՝ որ ընդհանուր մեր ազգին տգիտութեանը ցաւակից ըլլալ մըն է, կարելի է որ ոմանք իրենց վրայ ուզեն առնել ու սկսին նեղանալ, ըսելով թէ այսչափ դպրատուններ բանալու ջանքերնիս, այսչափ ուսմունքներ սորվեցընենիս, այսչափ ասդին անդին այլեայլ հեռաւոր աշխարհքներ տղաքնիս լեզուներ սորվելու համար իրկենիս, ասոնք ամէնը կրթութեան և ուսման հարկաւորութիւնը ճանչնալէն առաջ չի դար : — Եւ անց ակնածելու շիտակն ըսելով, Չէ : Ինչպէտ ասանկ շիտակ խօսքը քիչ մը սիրտ ծակող ըլլայ, թէ և անքաղաքավարութենէ առաջ եկած երևնայ, բայց ասոր օգուտը մեծ ըլ-

լալով, թէպէտ առջի բերանը լսողին անհաճոյ ըլլայ՝ բայց ետքը աւելի սիրոյ և ընտանութեան պատճառ կ'ըլլայ : Ինոր համար ստիպուելով շատակն ըսելու, պատասխան կուտանք՝ թէ Լսո շատ դպրատուններ բացուելուն և ճամբորդութիւններուն պատճառը՝ ըստ մեծի մասին, կրթութեան և ուսման հարկաւորութիւնը ճանչնալը չէ, այլ շատերունը միայն մէկ կոյր ջանք մը որ մեծ մարդ ըլլան և ստակ վաստակին. անանկ որ եթէ կարելի ըլլայ ու շատերուն խոստանաս իրենց տղաքը հարուստ ընելու՝ ամենեւին առանց ուսման և կրթութեան, սիրով յանձն կ'աւանդեն, ու կրթութիւնը և ուսմունքը հարկաւոր է ըսողին վրան ալ կը ծիծաղին :

Իթէ աս չէ՞ պատճառը որ կը լսուի երբեմն ոմանց բերնէն, « Լս կամ մարդուն տղան ոչ ուրիշ քաղաք գնաց, ոչ ալ ատ նորելուկ դպրատունները սորվեցաւ, ու միայն ինքիրմէ աս ան մարդուն քով առուտուրի նստելով՝ իր աչքաբացութեամբ շատ լեզուներ սորվեցաւ, դպրատուններու մէջ կեանքերնին մաշեցրնողներէն աւելի համարձակ կը խօսի ալ կը գրէ ալ, առուտրի մէջ ալ աղէկ առաջ գնացած, աղէկ ալ կը շահի. և թէ որ արեան տաքութեամբ տղայութիւն մըն ալ ընէ՝ մարդ սիրով աչք կը գցէ, որովհետեւ իր վաստակածէն կ'ուտէ » :

Իթէ շատերը տանք մէջ հանգիստ ըլլալու համար և տղուն ծախքէն ազատ ըլլալու համար չէ՞ որ տղաքնին դպրոց կամ դուրս կը խրկեն : Դատով կը ցուցուին անոնք որ յանձն կ'աւան են ծախք ընելու, կարօտութիւն քաշելու իրենց տղուն ճանաչմունքը կրթութեամբ համար՝ որ ճանչնայ զԼսոտուած, ինքզինքը և զընկերը, նաև իր պարտքերը : Երանի այսպիսի ծնողաց. բայց որչափ քիչ են այսպիսիները : Խակ շատին այսպէս չմտածելուն պատճառը տգիտութիւնն է. ապա թէ ոչ, իր վախճանը ճանցող և կրթութեան հարկաւորութիւնը հասկըցող

մարդ մը պէտք էր մտածէր որ եթէ երկու ստակ վաստակելու և արհեստ մը սորվելու համար տարիներով վարպետի քով երթալ հարկաւոր կը սեպեն, հապա իր վախճանին հասնելու համար, ինքզինքը ճանչնալու համար, իր մարդկութեան պարտքերը կատարեալ գիտնալու համար ինչ պէտք էր որ ընէին :

Ինք ալ աս խօսքերս ամենեւին փուճ տեղը ըսած կ'ըլլայինք՝ եթէ ճանչնայինք որ մեր ազգին այնչափ բազմութեանը մէջ կան այնպիսի անձինք՝ որ աս ճամբարտութիւններս ճանչցեր են, ու փոյթ ալ ունին որ ամենուն միտքն ալ հասնի ու սկսին աս բաներուս ետեւէ ըլլալ. ապա թէ ոչ՝ բոլորովին տգիտի մը առջև իր տգիտութիւնը վար զարնելով՝ անոր չըճանցած բանին վրայ գովեստ խօսիլը, անոր առջին ինքզինքը ծաղը ընել է. ինչպէս որ հանգիպեր է Լմերիկայի մէջ՝ երբոր Սպանիացիք տեղացոց ձեռքէն ոսկիները կ'աւանդէին ու տեղը անոնց հայլիներու կտորուանք կամ բոժոժներ կուտային. ան ատենը Սպանիացւոցմէ մէկը խեղճ Լմերիկացւոց վրայ գլխաւով, օր մը անոնց բազմութեանը առանձին կը հանգիպի ու կը սկսի գովեստ խօսիլ ոսկւոյն վրայ, անոնց ճամբաներ սորվեցրնելով՝ որ ոսկին պահեն, ու սկսին Եւրոպացւոց հետ առուտուր ընել. և թէ ինչ մեծ բարեբաղդութիւններու պատճառ պիտի ըլլայ իրենց ոսկին : Երբոր Սպանիացին շատ երկընցուց խօսքը՝ խոստանալով ալ որ իրենց օգնէ խորհրդով, ան ատենը Լմերիկացիք շնորհակալ ըլլալու ու անոր խօսքին հետեւելու տեղը, սկսան ամէնքը մէկէն վրան ծիծաղիլ ու վաւերեւ թուրնէն, ըսելով թէ ինչ տեսակ խենթ է աս մարդս որ անանկ ծանր ու անշարժ նիւթին վրայ այսչափ գովեստ կը խօսի, ու ամէն մարդիկներէն աւելի զօրաւոր կը սեպէ ոսկին. ոսկին որուն քովն որ երթայ կ'ըսէ, ան մարդը երջանիկ կ'ըլլայ, և ուրիշները ան մար-

դուն կարօտ կ'ըլլան : — Ս'եր խօսքը
աս տեսակ տգէտներուն հետ չէ :
Խօսք հասկըցող և աղէկը գէշէն զա-
տող մարդը՝ չէ թէ միայն լսածը չար-
համարհեր , այլ և անոր ներհակ՝ քի-
չէն շատը հասկընալը և ուրիշներուն
ալ հասկըցընելը իրեն պարտք կը սե-
պէ . այսպիսիներուն հետ է մեր խօս-
քը . անոր համար ալ գիտէնք որ պա-
րարտ երկրի վրայ կը սերմանենք , ո-
րուն արդիւնքն ալ առատ է , և ազգը
կը յուսանք որ կը քաղէ : Ուրեմն խօս-
քերնիս հոս կապենք թէ ուսումն ու
կրթութիւն ըսածնիս է ճանչնալ զՄ. Ե-
տուած , ինքզինքը և զընկերը . և ա-
սոնց պարտքերուն բովանդակութիւ-
նը շատ հմտութեան կարօտ ըլլալով ,
ասոնց մէջ վարժելու համար պէտք
է որ նախ և առաջ մարդուս միտքը
բացուի՝ որ կարենայ մտքովը բան բա-
նի հետ բաղդատելու անկէ հետեանք
հանել , որով կ'ըլլայ ճանչնալ իր պարտ-
քերը : Արդ մարդուս միտքը բա-
ցուելու համար պէտք է որ շատ բան
տեսնէ ու լսէ . կը տեսնենք որ Մ. Ե-
տուած ալ մարդուս սաստիկ հետա-
քրքրութիւն մը տուեր է շատ բան
իմանալու . միայն մեզի կը մնայ աս հե-
տաքրքրութեան ճամբան շտկել , ու
աղէկ միտք բացող բաներու շարժել
մարդկանց հետաքրքրութիւնը : Այս
աս բանս դիւրաւ կ'ըլլայ թէ որ կա-
րենանք համոզել մարդկանց միտքը որ
կարդան ամէն տեսակ հարկաւոր գի-
տելեաց գրքեր : Միկից ահա ինքիւրեն
յայտնի կ'ըլլայ որ տղոց դաստիարա-
կութիւնը աղէկ յաջողութեամբ ա-
ռաջ երթալու համար առջի հարկա-
ւոր բանն է տանը մէջ հանգչելու
ատեն գրքերու մէջի գիտելիքները
կարդալ , պատմել , ու անոնցմով զբա-
ղիլ : Անոր համար մենք ալ յաջորդ
յօդուածին մէջ խօսինք աս սովորու-
թեանս վրայ՝ որ կրնանք ըսել թէ
բոլորովին պակաս է ազգերնուս մէջ
ընդհանրապէս , և աս պակսութենէն
շատ վնասներ ալ առաջ կուգան :

Հ. Գ. Մ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Սոսի և Երկրագործութիւն :

ԱՐԲՈՐ Ամերիկայի մէջ Փերուի
ոսկեհանքերը գտնուեցան , Սպանիա
ցիք որ ան երկրին տէրն էին՝ խումբ
խումբ սկսան երթալ Փերու , ու նոր
նոր հանքեր բանալ , և շատը հարու-
տութեւ լեցուած ետ կը դառնային :
Փիղարոյ անունով կտրիճերիտասարդ
մը աս տեսներով՝ չէր կրնար հանդարտ
կենալ իր տունը . շատ մտածելէն ե-
տե , օր մը գնաց մեծ եղբօրն ու ը-
սաւ . “ Այնզոյ , ալ չեմ դիմանար .
քեզի ալ կ'ուզեմ յայտնել իմ միտքս .
կը տեսնես սա մեր տարեկից կտրիճ-
ները . մենք հոս անծանօթ կորած
կեցեր ենք , անոնք կ'երթան Ամերիկա
ու գանձ կը գտնեն . ես ասոր չեմ դի-
մանար , ես ալ կ'երթամ որ անոնց պէս
իմ բաղդս գտնեմ : Բայց աս ալ գիտ-
ցիր եղբայր , որ դուն ալ պէտք է հետս
գաս , առանց քեզի չեմ կրնար կենալ .
քու խելացի խորհուրդներուդ ալ բա-
րեկամութեանդ ալ կարօտ եմ : Իսկ
ինծի հետ գալուդ աշխատանքիդ փո-
խարէն՝ հարստութեանս կէսը քեզի՝
կէսը ինծի , նաւուն ու ճամբուն ծախ-
քը բոլոր ես կը վճարեմ . միայն հետս
եկուր , , :

Այնզոյ , որ հասուն խելքով մարդ
էր , մէկիկ մէկիկ եղբօրը առջևը շա-
րեց ան բանին դժուարութիւնները ,
վտանգները , և ան անբաւ նեղու-
թիւնները՝ որ շատ հաւանական է որ
պիտի քաշես , ու վերջապէս աշխա-
տանքդ անպտուղ կրնայ ըլլալ ըսաւ :
Բայց ոսկիին սէրը խօսք մտիկ ընել
կուտայ : Փիղարոյին խելքը միտքը ան
գանձերուն մէջն էր . “ Այ , կ'ըսէր ,
չէ . մեռնիմ չեմ կրնար ետ կենալ աս
փափաքէս , : Այնզոյ շատ աշխատե-
ցաւ եղբօրը միտքը փոխելու . երբոր
տեսաւ որ անիկայ մտիկ ընելիք չունի ,
յանձն առաւ անոր ուղեկից ըլլալ .
“ Կուգամ հետդ , ըսաւ , բայց քեզի